

УДК [027.7:001.9]:316.464

КОМАНДНЕ ЛІДЕРСТВО: МІСІЯ АКАДЕМІЧНИХ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Кулик Маргарита Михайлівна

канд. юридичних наук (PhD in Law)

завідувачка сектору Наукової бібліографії інформаційно-бібліографічного
відділу Наукової бібліотеки

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

У доповіді розглядається визначення понять «лідерство» та «команда». Зазначається рівні впровадження відкритої науки за допомогою командного лідерства академічних бібліотек. Підкреслена роль самоосвіти як основного інструментарію професійного розвитку представників бібліотечної спільноти як команд для впровадження відкритої науки. У висновку надані пріоритетні напрями впровадження відкритої науки академічними бібліотеками як колективними лідерами, сформованими у команду.

Ключові слова: групова діяльність, команда, академічні бібліотеки, командне лідерство бібліотечної спільноти.

Що таке лідерство та які типи лідерів існують? Взагалі поняття лідерства є дуже широким, можна навіть сказати багатозначним. Якщо розглядати теорію Нортхауса, який протягом тривалого часу займався теорією лідерства, в ній можна виділити чотири головні аспекти, притаманні лідерству: 1) лідерство є процесом; 2) лідерство передбачає вплив; 3) лідерство існує тільки всередині окремої групи людей; 4) лідерство виникає для досягнення мети. Отже, лідерство можна визначити як процес, коли одна людина впливає на інших для досягнення конкретної спільної цілі. Проте не слід забувати, що жодне з визначень понять лідер та лідерство не є

всеосяжним, адже кожен розуміє та тлумачить ці слова по-своєму (Що таке лідерство та які типи лідерів існують? n.d.).

Лідерство – це спосіб досягнення спільної мети (Презентація “Види лідерства.”, n.d.). В англійській мові слово "leadership" означає "керівництво, водійство, лідери" і значною мірою збігається з поняттям "management" - "управління, завідування, керівництво, менеджмент" (Презентація “Види лідерства.”, n.d.).

Команда – група, що складається з двох або більше осіб, складає зрозумілу, впорядковану та економну структуру, спрямовану на досягнення поставлених цілей і виконання завдань. Для неї характерні сформовані зв'язки як всередині, так і поза її з іншими командами і групами; члени команди відповідно до відведеної їм ролі беруть участь в міру своєї компетентності у спільному досягненні поставлених цілей (Види лідерства, n.d.).

Впровадження відкритої науки відбувається завдяки командному лідерству на наступних рівнях: 1) міжнародному (UNESCO Recommendation on Open Science | UNESCO, 2023); 2) національному (National Open Science policies in Europe | openscience.eu., 2020); 3) інституційному (From principles to practices: Open Science at Europe's universities. 2020-2021 EUA Open Science Survey results, 2021).

На міжнародному рівні впровадження принципів відкритої науки триває за підтримки спільнот, які імплементують вже прийняті Акти та документи Європейського Союзу (Акти та документи ЄС, n.d.) та трансформують екосистему відкритої науки, здійснюючи організаційні кроки завдяки зміцненню командного лідерства: а) Заява про підтримку глобальної дослідницької екосистеми, підписантом якої стали Center for Open Science (COS), Каталог книг відкритого доступу (DOAB), DOAJ (Каталог журналів відкритого доступу), Програма Fedora, TIB Leibniz Information Center for Science and Technology (Statement of support for a global research ecosystem, 06.02.2025); б) сервіси від команди OpenAIRE, які сприяють впровадженню

відкритої науки в щоденні робочі процеси дослідників і як вони підтримують впровадження та узгодження політик та інфраструктур відкритої науки в європейських і глобальних дослідницьких установах (Case studies, n.d.); в) розширення новаційних інтеграцій команди Research Organization Registry (ROR) (ROR Year in Review 2024, n.d.); г) команда ELSEVIER у сприянні обміну дослідницькими даними (Research data | Elsevier policy, n.d.); д) команди CLARIVATE у забезпеченні досконалості досліджень у всій екосистемі для отримання інноваційних та вражаючих результати досліджень, надавши своїй установі надійні дані, гнучкі рішення та неупереджений досвід (Scientific & Academic Research Data and Tools | Clarivate, n.d.); е) команди ORCID, прагне забезпечити прозорі та надійні зв'язки між дослідниками, їхнім внеском та їхньою приналежністю, надаючи унікальний, стійкий ідентифікатор, який люди можуть використовувати під час дослідницької, наукової та інноваційної діяльності (About ORCID – ORCID, n.d.).

В Україні завдяки командному лідерству формування політики відкритої науки на нормативному рівні було розпочато із затвердження Урядом Національного плану з відкритої науки (Про затвердження національного... | від 08.10.2022 № 892-р., 2022) та подальших кроки його реалізації за підтримки Державної науково-технічної бібліотеки України, що є центральною просвітницькою установою, яка впроваджує напрямки відкритої науки. Для реалізації завдання 6.2.3.5. Операційної цілі 6.2.3 Пріоритету 6 Стратегічного плану діяльності МОН до 2027 року у 2024 році МОН заплановане розроблення плану заходів з популяризації науки, у тому числі відкритої науки, з урахуванням міжнародного досвіду, зокрема принципів Європейської асоціації громадянської науки (ESCA) та проведення інформаційно-комунікаційних кампаній з метою популяризації наукових досягнень серед населення, інформування про можливості використання досягнень науки у професійній діяльності та повсякденному житті (Dahle, S., & Berezko, O., 2024, с. 16-17).

Проект Open4UA (01.11.2023 – 31.10.2026 р.) прямо орієнтований на реалізацію Національного плану з відкритої науки, зокрема його завдання № 5 «Удосконалення системи оцінювання якості наукової та науково-технічної діяльності». Серед організацій-партнерів консорціуму проекту Open4UA - Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Метою проекту Open4UA є сприяння зростанню знаннєвої економіки України для післявоєнного відновлення шляхом реформування системи вищої освіти з наданням пріоритету відкритій науці на національному, інституційному та індивідуальному рівнях (OPEN4UA – Національний фонд досліджень України, 2023).

Паралельно з обґрунтуванням на національному рівні, настійно рекомендується, щоб установи включили три рівні політик до своїх внутрішніх положень, а саме: 1) інституційну стратегію, що окреслює бачення розвитку установи, реформування практики оцінювання та широке використання практик відкритої науки; 2) інституційні вимоги щодо відкритої науки, включаючи, серед іншого, відкритий доступ до бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт і дисертацій, а також самоархівування публікацій та даних в інституційному репозитарії; 3) інституційний план дій для реалізації бачення, викладеного в стратегії, а також для забезпечення заходів з навчання та підтримки, що супроводжують інституційні вимоги та рекомендації (Dahle, S., & Berezko, O., 2024, с. 78).

Самоосвіта має стати основним інструментарієм командного лідерства академічних бібліотек для впровадження відкритої науки за допомогою безкоштовних сервісів, наданих міжнародними командами, що впливають на екосистему відкритої науки, наприклад, компанії ELSEVIER: Основи відкритого доступу для бібліотекарів на Library Connect (Open access essentials for librarians, n.d.), The Research Data Management Librarian Academy (RDMLA) — це безкоштовна онлайн-програма професійного розвитку для бібліотекарів, інформаційних спеціалістів та інших спеціалістів, які працюють у

дослідницькому середовищі по всьому світу (RDMLA | Research Data Management Librarian Academy: Exploring and providing research data management training for librarians, n.d.).

Особливо важливими є зусилля бібліотек у створенні репозиторіїв, наданні консультацій з питань авторського права та управління дослідницькими даними. Однак бібліотеки стикаються з викликами, серед яких – потреба в перенавчанні персоналу, відсутність єдиних стандартів та технічні труднощі. Це дослідження підкреслює необхідність подальшої підтримки академічних бібліотек, які є важливими партнерами у впровадженні відкритої науки (Scotti, K. L., Jiao, C., Gainey, M., Bongiovanni, E., & Slayton, E., 2025).

Висновки. Пріоритетними напрямками впровадження відкритої науки академічними бібліотеками можуть бути: 1) робота локальних репозитаріїв університетів, як приклад Ягеллонського університету, шляхом оновлення версій програмного забезпечення DSpace із подальшою можливістю відображення ідентифікатора DOI як PID публікацій, які надають, майже, усі видавництва та деякі видавничі платформи (F1000, SSRN, CROSSREF тощо) та соціальна мережа науковців ResearchGate; 2) консультативно-просвітницької діяльності з науковою спільнотою університетів та співробітниками університетських бібліотек про запровадження ініціатив ORCID (долучення до консорціуму ORCID-UKRAINE) та застосування ліцензій Creative Commons; 3) активного використання усіх джерел відкритого доступу до метаданих, наданих міжнародними компаніями, зокрема: а) ELSEVIER (база Scopus, ScienceDirect, локальний доступ до аналітичної системи SciVal тощо), б) CLARIVATE (платформа Web of Science, проекту ProQuest TM Dissertations & Theses Citation Index, RapidILL тощо), в) Research4Life, г) TIB (OERSI, TIB AV-Portal): Лейбніцький інформаційний центр науки та технологій запрошує українських науковців, викладачів та студентів до використання та співпраці у розробці цифрових порталів освітніх

і навчальних ресурсів: OER4Ukraine / OER4 Україна: Відкриті освітні ресурси з Україною та TIB AV-Portal – портал для розміщення наукових відео; 4) використання науковою спільнотою сховищ препринтів (List of preprint repositories), метадані деяких з них вже індексуються наукометричними системами Scopus та Web of Science, зокрема SSRN компанії ELSEVIER (Kulyk, M. M., 2024).

Список використаних джерел:

1. Що таке лідерство та які типи лідерів існують? (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://znoclub.com/dovidnik-zno/411-shcho-take-liderstvo-ta-yaki-tipi-lideriv-isnuyut.html>
2. Презентація “Види лідерства.” (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vidi-liderstva-225130.html>
3. КОНЦЕПЦІЇ ЛІДЕРСТВА, Поняття лідерства і його відмінності від менеджменту, Лідерство і менеджмент - Лідерство - Підручники для студентів онлайн. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salo.li/9134Dc9>
4. Види лідерства - Психологія управління персоналом - Підручники для студентів онлайн. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from https://stud.com.ua/41228/menedzhment/vidi_liderstva
5. UNESCO Recommendation on Open Science | UNESCO. (2023). Retrieved April 8, 2025, from <https://www.unesco.org/en/open-science/about>
6. National Open Science policies in Europe | openscience.eu. (2020). Retrieved April 8, 2025, from <https://openscience.eu/article/policies/national-open-science-policies-europe>
7. From principles to practices: Open Science at Europe’s universities. 2020-2021 EUA Open Science Survey results. (2021). Retrieved April 8, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/353039337_From_principles_to_practices_Open_Science_at_Europe’s_universities_2020-2021_EUA_Open_Science_Survey_results
8. Акти та документи ЄС. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salo.li/d7b7373>
9. Statement of support for a global research ecosystem. (06.02.2025). Retrieved April 7, 2025, from <https://investinopen.org/blog/statement-of-support-for-a-global-research-ecosystem/>
10. Case studies. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://www.openaire.eu/case-studies>

11. ROR Year in Review 2024. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salol.i/267B373>
12. Research data | Elsevier policy. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salol.i/caA2581>
13. Scientific & Academic Research Data and Tools | Clarivate. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research/>
14. About ORCID - ORCID. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salol.i/6CD229c>
15. Про затвердження національного... | від 08.10.2022 № 892-р. (2022.). Retrieved April 7, 2025, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-p#Text>
16. Dahle, S., & Berezko, O. (2024). Recommendations for the Open Science and Research Assessment reforms in Ukraine. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.11203590>
17. OPEN4UA – Національний фонд досліджень України. (2023). Retrieved April 7, 2025, from <https://nrfu.org.ua/open4ua/>
18. Open access essentials for librarians. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://www.elsevier.com/connect/open-access-essentials-for-librarians>
19. RDMMLA | Research Data Management Librarian Academy: Exploring and providing research data management training for librarians. (n.d.). Retrieved April 7, 2025, from <https://salol.i/b50e13C>
20. Scotti, K. L., Jiao, C., Gaaney, M., Bongiovanni, E., & Slayton, E. (2025). Charting open science Landscapes: A Systematized Review of US Academic Libraries' Engagement in Open Research Practices. https://doi.org/10.31219/OSF.IO/UWCFK_V1
21. Kulyk, M. M. (2024). Contribution of Academic Libraries to Advancing Open Data and Open Science: Importance, Advantages and Suggestions (Strategy and Priorities of Use). University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings, 2024(9), 289–298. https://doi.org/10.15802/UNILIB/2024_317981

TEAM LEADERSHIP: THE MISSION OF ACADEMIC LIBRARIES TO IMPLEMENT OPEN SCIENCE

Kulyk M. M.

PhD in Law

Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkiv, Ukraine)

Abstract *The report considers the definition of the concepts of “leadership” and “team”. The levels of implementation of open science through team leadership of academic libraries are noted. The role of self-education as the main tool for the professional development of representatives of the library community as teams for*

the implementation of open science is emphasized. The conclusion provides priority areas for the implementation of open science by academic libraries as collective leaders formed into a team.

Keywords: *group activity, team, academic libraries, team leadership of the library community.*